

Skolan — övergångstid eller undergångsplats?

Sigurd Dvoretzky

ANNA LENA WIK-THORSELL: *Rast med ro.* — En bok om skolmiljö. *Natur och Kultur* 1973. 121 sidor. Cirkpris inkl moms 26: —

År 1972 utkom *Peter-Paul Heinemanns* bok *Mobbning — grupp-våld bland barn och vuxna*. Heinemann menar bl a, att de stora skolorna ökar risken för mobbning. Eleverna kan vara anonyma på skolgården, lärarna kan inte övervaka vad som sker på rasterna, många elever mobbar därför att de helt enkelt har tråkigt och inte har någon meningsfull sysselsättning. *Anna Lena Wik-Thorsells* bok *Rast med Ro* anknuter till dessa synpunkter, men titeln är ändå inte helt adekvat. Boken berör nämligen betydligt fler aspekter av livet i skolan än just rasterna. Under rubriken *En bok om skolmiljö* täcker bättre innehållet.

Boken bygger på intervjuer med olika kategorier, som har med skolan att göra (arkitekter, elever, kuratorer, psykologer, skolledare m fl), på besök vid över hundra skolor i Sverige och i några andra länder samt på elevförslag om förbättringar i skolan och beskrivningar av elevernas egna upplevelser av sin skola. Dessa synpunkter ställs sedan mot läroplanens, byggnadsprincipers od. intentioner om skolan. Det blir många gånger en verkningfull kontrast mellan officiella riktlinjer och praktisk verklighet. Boken inleds med en intervju om BRIS' verksamhet

(Barnens Rätt I Samhället) och avslutas med en intervju med utbildningsminister Ingvar Carlsson om 12 punkter, som behandlats i boken (t ex skolgårdens utseende, skolans storlek, föräldrarnas medverkan i skolan).

Raster

Ett barn i Sverige går över 12 000 timmar i obligatorisk skola och har över 5 000 längre raster och ännu fler kortare raster. Rasterna måste utformas så, att de blir meningsfulla. Annars ökas risken för mobbning, förstörelse od. En undersökning bland 660 förskole- och lågstadiebarn visade, att de flesta lågstadiebarnen var mer rädda för andra barn än för trafiken och att de var särskilt rädda för skolvägen och skolgården.

Verksamheten under rasterna kan anknys till vår kunskap om barns utveckling. Barn behöver således få röra sig mycket. Enligt en rundfråga till 200 barn var således gungor mycket önskad leksaker. Bollplank ger möjlighet till kastlekar och andra rörelselekar. Planken är emellertid ofta för små, varför bollarna lätt flyger förbi planken och t ex hamnar bland taggiga buskar. Målade hagar kan användas på ett pedagogisk sätt, t ex om man utformar dem som geografiska kartor.

Anna Lena Wik-Thorsells bok *Rast med ro*, en bok om skolmiljö, är en utmärkt bok för studiecirklar om skolfrågor, framhåller i nedanstående anmälan Sigurd Dvoretzky, lektor vid Lärarhögskolan i Göteborg. Trots ett ringa sidantal innehåller boken mängder av synpunkter och förslag till förbättringar av skolmiljön.

Byggnader

Kommunerna investerar varje år mellan 500 och 700 miljoner i byggnader för grundskolan. I boken beskrivs brister i nuvarande skolbyggnader och ges förslag till förbättringar. Man får även följa ett skolbyggnadsärende i alla instanser.

Man föreslår enmanstoalletter till varje klassrum. I de stora toalletter, som nu ofta finns, är risken avsevärd för t ex mobbning. — På en skola har man fått en lugnare atmosfär genom att eleverna kan nå alla skolans lokaler utan att behöva gå från sin skolsal över gården. — Bullret upplevs av många som en stressfaktor. En elev skriver: "Jag blir tröttare av bullret än av arbetet i skolan." Man kan minska bullret genom t ex heltäckande mattor och ljudabsorberande takmaterial. — Värmen är besvärande i många klassrum. En undersökning gav vid handen, att en klass i årskurs tre fick 17 poäng i genomsnitt på ett läshastighetsprov, när man arbetade i 4—5 poäng, när man arbetade i

.....

Rasterna måste utformas så att de blir meningsfulla. Annars ökas risken för mobbning, förstörelse och dylikt.

.....

Man föreslår enmanstoaletter till varje klassrum. I de stora toaletter som nu ofta finns är risken avsevärd för t ex mobbing.

ett 27-gradigt. — Av omkring 200 elevuppsatser om skolmiljön tar 175 upp färgen i skolan och över hälften börjar med detta moment. "Jag tycker att eleverna ska få måla bänkar, stolar, väggar, tak i glada färger och sätta upp teckningar och tavlor på väggarna" skriver en elev.

Enligt anvisningar från SÖ bör det inte vara mer än 200 elever i en lågstadieskola, 500 i låg- och mellanstadieskola, 600 i låg-, mellan- och högstadieskola och 700 i högstadieskola. I själva verket går sju av tio 13-åringar i årskurs 7 i en skola med minst 450 elever och en av tio i en skola med 750—1 000 elever. En undersökning gjordes bland elever i skolor med 240, 490 respektive 860 elever. Många elever i den stora skolan tog upp anonymiteten och trängseln som ett problem. Var sjätte elev där pekade på skadegörelsen som ett problem, medan detta nästan inte alls nämndes av eleverna i den minsta skolan. Vad skall man göra med skolor, som rymmer alltför många elever? I en skola med 1 000 elever i Danmark delade man skolan i fyra delar, så att varje del blev en enhet, till fördel för alla parter. — Man slår ett slag för klassrummen och menar, att man bör tänka om, när det gäller nödvändigheten av att ha institutionsrum.

Skolorna bör vara öppna, men man bör diskutera innebörden i detta begrepp. Undersökningar visar både positiva och negativa erfarenheter av sk samskapskolor. Till de negativa hör oron i studiehallen och frånvaron av egna klassrum. Skolan bör där-

emot vara öppen på så sätt, att den kan användas även på icke ordinarie skoltid och även av dem, som inte går i skolan. På så sätt kan man sprida en positiv inställning till skolan. Vid en skola kom således polisen i full uniform och åt lunch med eleverna en gång i veckan. Exempel anförts på hur skolor används av studieförbund och idrottsföreningar på kvällarna och av barn och föräldrar tillsammans i olika aktiviteter.

Skolans anda

I detta kapitel diskuteras bl a elevvården. Denna bör bedrivas av alla inom skolan, inte enbart av vissa sk experter. Vaktmästaren kan således fungera som en positiv fadersfigur för många elever, om dessa får hjälpa honom att laga saker. Skolpsykologer och skolmåltidspersonal kan vara med vid friluftsdagar och lära känna eleverna även utanför den ordinarie skoldagen och -verksamheten.

Kommunerna satsar 650 miljoner per år på fria skolmåltider till alla i grund- och gymnasieskolorna. Skolmåltiderna uppskattas emellertid inte särskilt mycket av eleverna. Det är nämligen 10—20 % svinn i mathinkarna. Intervjuer och uppsatser ger besked om hur negativt eleverna upplever måltiderna — buller, långa köer, dåligt bordskicks, tvång att äta upp all mat kan förstöra matlusten. Förslag ges om hur måltiderna kan fungera som positiva inlärningstillfällen. Det bör således alltid vara någon vuxen vid varje bord, och det bör inte vara många elever vid samma bord. Då kan man prata med varandra, diskutera gemensamma problem, göra det trevligt kring måltiden etc. Man kan här citera Skolsocial handbok: "Ändamålsenliga lokaler, rätt dimensionerade och klokt inredda, kan gynnsamt

medverka i förverkligandet av syftet med skolmåltidsverksamheten, nämligen att erbjuda eleverna ett näringsmässigt rätt komponerat lunchmål och därvid ge tillfälle till en stunds angenäm avkoppling under skoldagen." Det kan vara olika vuxengrupper vid måltiderna — lärare, föräldrar etc.

Avvikande elever

En del kapitel handlar om avvikande elever — de som t ex är klumpiga, nya vid skolan, de som inte talar landets språk. Förslag ges om hur man kan förbättra deras situation. Många klumpiga elever upplever gymnastiken som enbart ett tillfälle, då de misslyckas och blir utskrättade. Dessa elever kan få specialundervisning men det kan även vara värt att låta dessa elever få leda yngre kamrater i lekar eller vara tidtagare vid idrottsprov. — Många invandrabarn är osäkra och ängsliga. Äldre invandrabarn kan hjälpa dem tillrätta i skolan. Man bör även låta andra elever vänja sig vid att diskutera sin inställning till de avvikande och att hjälpa dem på olika sätt. De, som själva blivit mobbade, kan kanske få ökat självförtroende, om de hjälper någon ny kamrat till rätta i skolan.

Medansvar

I Läroplan för grundskolan står bl a: "Självfallet bör eleverna ha ett medansvar i fråga om att vårda och förbättra skolmiljön." Många förslag framförs i boken från eleverna själva om hur de kan ändra och försköna central-kapprum och andra uppehålls-
Det bör således alltid vara någon vuxen vid varje bord (vid skolmåltiderna) och det bör inte vara många elever vid samma bord.

rum etc, om skolledningen tillåter dem att förverkliga sina intentioner.

Föräldrarnas medverkan

Ett kapitel ägnas åt föräldrarnas medverkan i skolarbetet. Wik-Thorsell menar, att föräldrarna kan medverka på tre sätt — genom att uppmuntra barnen, intressera sig för dem och engagera sig för dem. Föräldrar kan kopplas in i det direkta skolarbe-

tet på flera sätt. De kan komma och berätta om sitt eget arbete eller visa en film från någon resa de gjort. De kan hjälpa barnen att göra ordning olika utrymmen i skolan eller medverka vid skolmåltider och utflykter. Man får i kapitlet konkreta förslag om vad olika Hem-Skola-föreningar gjort för att förbättra barnens skolsituation. Ibland stöter detta på svårigheter. Ett lärorikt exempel ges på hur föräldrarna kan

bearbeta en motspänstig rektor och skolstyrelse.

Kommentar

Trots sitt relativt ringa sidantal innehåller boken ändå mängder av synpunkter och förslag till förbättringar av skolmiljön. Boken kan och bör diskuteras av elever, föräldrar, lärare, skolmyndigheter. Det är en utmärkt bok för studiecirkel om skolfrågor.

Socialmedicinsk tidskrifts skriftserie

Björn Smedby

Nr 37 Betydelsen av vissa faktorer för tandvårdskonsumtionen

En metodologisk studie baserad på en intervjuundersökning

Kr. 10:— + moms

Lars H Gustafsson

Nr 38 Barnolycksfall i Östersund

En studie över skilda faktorerens betydelse för uppkomsten av olycksfall bland barn före skolåldern

Kr. 10:— + moms

Hans Fredin, Peter Gerdman, Jan Thorson, Rune Viklund

Nr 39 Barndrunskningar i Sverige 1958—1967

Kr. 20:— + moms

Skrifterna kan rekvireras från:

Socialmedicinsk tidskrift, Fack, 104 01 Stockholm 60

Tel. 08/83 20 83, 87 34 91